

ni həqiqət yolunda qatlayan, yəni xidmət məqsədilə məşuq və məbud qarşısında əyən və bu "əyilməyi" özünə baş alçaqlığı deyil, bəlkə abır hesab edən insanların cəmləşdiyi bir mərkəzdir. "Səri zanu"nu irfanı mənalara desək, öz içində riyazət, ibadət, səbir, təzkiyə, təhzi, zöhd, suluk və eləmi ehtiva edir. İnsana bu mesajı verir ki, xalığın qarşısında dizini qatlama, onun sənə bəxş etdiyi həqiqi elmi öyrənə və həqiqətin özöyünə çatdırsa, demək ki, Məkkəni öz daxilində yarada bilibsən. Mövlanın dili ilə desək:

*Yar də xane və ma gerde cəhan miğərdim,
Ab də kuzə və ma teşne ləban miğərdim.
Yar evdədir, amma biz dünyanı
yar axtarışında gəzirik.
Su küzədədir, amma biz susuz
su axtarışında dünyanı gəzirik.*

Mövlanə də Xaqani kimi insanları baxmaqdan çəkindirərək, görməyə və həqiqətləri dərk etməyə səsləyir. Bildirir ki, insanların əsas problemi öz fəra insanların görməmək, öz həqiqətlərini dərk etməməkdir. Hansı ki, bu həqiqəti idrak edəndən sonra heç bir tufan, özü ilə nə gətirdiyindən asılı olmayaraq, səli topuğuna qədər də qaldıra bilməz.

2. İkinci, bu ki, nəfsə qalib gəlmək niyə lazımdır?

Nəfs əsasən üç yerə bölünür:

2-1 *Nəfsi Əmmarə (Heyvani)*

Nəfs irfanın ilkin pillələrində insanın şeytani kimi təbir olunsa da, salikin məqamı yüksəldikcə insanın dostuna çevrilir. Quran və bütün dini kitabların mübarizə apardığı və insanı onunla mübarizə etməyə çağırdığı nəfs "nəfsi əmmarə"dir. Nəfsə əmmarə şəhvəti, kini və heyvani istəklərin göstəricisidir. Ona görə də ona "əmmarə", yəni pisliklərə əmr edən nəfs deyilir

2-2 *Nəfsi Ləvvamə (İnsani)*

Bu nəfs, salikin müəyyən təlim-tərbiyə, təqva və cihaddan sonra ucalığı məqamıdır. Ancaq bu məqamda salik tamamilə xəta və günahlardan təmizlənməmiş hesab olunmur. Salik heyvani istəklərin təzyiqi ilə bəzən günaha aludə ola bilər ancaq öyrəndiyi təlim-tərbiyə, təqvas və vicdanı sayəsində tövbə suyu ilə üzünü yuya və doğru yola qayıda bilər. "Qurani-Kərim"də də "nəfsi ləvvamə"yə and içərək onu insanları qəflət yuxusundan oyadan vicdan adlandırır.

2-3 *Nəfsi mütməinnə (İlahi)*

Bu nəfs irfanda fəna fillah mərtəbəsi hesab olunur. Salik bütün irfani mərhələləri uğurla keçəndən sonra bu mərhələyə qalxa bilər. Bu məqam ənbiya və peyğəmbərlərin məqamıdır. Bu məqamda pis əməllər ağıl və imanla mübarizədə məğlub olurlar. Quranda "nəfsi mütməinnə" barəsində belə deyilir: "Ey "nəfsi mütməinnə, Allahına təvəqü qayıt. Hansı ki, o səndən sən də ondan razı və xoşnudsuz."

Xaqani bu beytdə "nəfsi əmmarə" ilə mübarizə və "nəfsi mütməinnə" ilə dostluq etməyin yolunu göstərir. İnsanın xoşbəxtliyi o zaman baş verə bilər ki, düşüncə və ruhunda olan bütün heyvani şəhvətlərdən uzaq dura bilər. Xaqani təkid edir ki, elm insanı bu məqama, yəni "nəfsi mütməinnə", "yə çatdırma bilmirsə demək ki, o elm həqiqətə xidmət etmir.